

Johanna M. Toivonen, Tutkimusrahoituksen asiantuntija, Kehittämispalvelut, Tutkimusrahoitusyksikkö, 20014 Turun yliopisto, jomito@utu.fi

Uraohjaus osana väitöskirjaohjausta

Ohjauksen laatua on pyritty jatkuvasti parantamaan yliopistossa työn tehokkuuden ja oppimistulosten parantamiseksi. Tässä hankkeessa tarkasteltiin uraohjauksen merkitystä ohjauksen laadun parantamisessa kartoittamalla opiskelijoiden ja ohjaajien kokemuksia uraohjauskeskusteluista. Hanke toteutettiin Turun yliopiston biologian, maantieteen ja geologian tohtoriohjelmassa. Sekä opiskelijat että ohjaajat kokivat uraohjauskeskustelut keskimäärin erittäin hyödyllisiksi, mikä kannustaa uraohjauksen liittämistä osaksi tohtoriopiskelijoiden ohjausta.

Johdanto

Yliopistotyötä arvioidaan nykyään erilaisilla tehokkuuteen liittyvillä kriteereillä. Opiskelijoiden odotetaan suorittavan opinnot yhä nopeammin ja paremmin tuloksin. Tämä asettaa paineita paitsi opiskelijoille, myös yliopiston rakenteisiin ja ohjaukseen (Vehviläinen, Heikkilä, Mikkonen & Nieminen, 2009). Se on myös toisaalta luonut jatkuvan tarpeen kehittää tohtoriopiskelijoiden ohjausta vastaamaan näihin odotuksiin. Millaista sitten on laadukas ohjaus?

Ohjauksen tulisi auttaa opiskelijaa rakentamaan tavoitteellista, vastuullista ja tulevaisuusorientoitunutta suhdetta ohjauksen kohteena olevaan asiaan sekä tiedeyhteisön jäseneksi kasvamiseen (Vehviläinen, 2014). Hyvään pedagogiseen ohjaukseen kuuluu lisäksi laadukas henkilökohtainen ohjaus kasvussa kohti tieteellistä asiantuntijuutta, tähdäten myös opiskelijan itsesäätelytaitojen ja itsenäisen toimijuuden

lisäämiseen (Vuorio-Lehti, 2017). Näiden tavoitteiden lisäksi opiskelijaa tulisi ohjata olemaan tavoitteellinen, vastuullinen ja tulevaisuusorientoitunut omaa uraa koskevissa asioissa ja valinnoissa. Tässä uraohjauksella voisi olla merkittävä rooli ottaen huomioon, miten epävarmoina suurin osa nuorista tutkijoista kokee tulevaisuuden uranäkymänsä (Alhonnoro, Rantakömi & Ijäs-Idrobo, 2018).

Uraohjauksella on myös suuri yhteiskunnallinen merkitys tohtorien työllistymistä ajatellen. Tohtoreiden pitkän ja yhteiskunnalle kalliin koulutuksen toivotaan luonnollisesti johtavan paitsi opiskelijoiden henkilökohtaisten uratavoitteiden toteutumiseen myös yhteiskunnallisiin hyötyihin, toisin sanoen koulutusta vastaavan työn löytymiseen.

Uraohjaus on pedagogisesti haasteellista, eikä ole itsestään selvää, kenen ensisijainen tehtävä sitä olisi tarjota. Ohjaaja saattaa kokea uraohjauksen menevän oman osaamisalueensa ulkopuolelle. Opiskelijasta saattaa tuntua myös

kiusalliselta pohtia urasuunnitelmia oman ohjaajan kanssa erityisesti, jos ne poikkeavat paljon ohjaajan odotuksista tai näkökulmasta. Näistä syistä johtuen uraohjaus saatetaan mieltää kuuluvaksi uraohjauksen ammattilaisille, kuten opintoneuvojille tai opintopsykologeille. Tällaisiin niin sanottuihin neutraalilla maaperällä oleviin uraohjaajiin saattaa olla helpompi turvautua haasteellisimmissa urakysymyksiä, kuten esimerkiksi alan vaihtoa koskevissa pohdintoissa (Vehviläinen ym., 2009). Uraohjausta tai uramentorointia voi kuitenkin antaa kuka tahansa riittävän kokemuksen omaava henkilö, kuten juuri oma ohjaaja tai toinen varttuneempi kollega. Tässä hankkeessa kartoitettiin opiskelijoiden ja ohjaajien kokemuksia oman ohjaajan kanssa käydyistä uraohjauskeskusteluista ja pohdittiin uraohjauksen liittämistä osaksi tohtoriopiskelijoiden ohjausprosessia ohjauksen laadun parantamiseksi.

Menetelmät

Hanke suoritettiin Turun yliopiston biologian, maantieteen ja geologian tohtoriohjelmassa. Ohjaajia ja opiskelijoita kannustettiin sopimaan aika yhteiselle urakeskustelulle, ja ohjaajia kehoitettiin tutustumaan yliopiston uusiin uraohjausohjeisiin (Turun yliopisto, 2018). Hankkeeseen osallistuvilta opiskelijoilta ja ohjaajilta pyydettiin lupa keskusteluiden seuraamiseen, samoin kuin keskusteluista tehtyjen muistiinpanojen ja kyselyn tulosten raportointiin anonymisti tässä hankkeessa. Ohjaajille koottiin keskusteluja varten muutamia esimerkkikysymyksiä, joiden varaan he pystyivät halutessaan keskustelun rakentamaan. Kysymykset olivat: 1) Miksi päätit tehdä väitöskirjan? 2) Mikä on ykköstavoitteesi väitöskirjan jälkeen? Mitkä ovat B ja C vaihtoehtosi (plan B and C)? 3) Mikä on pitkän aikavälin uratavoitteesi (long-term career goal)? 4) Mitä aiot tehdä saavuttaaksesi tämän? 5) Estääkö mahdollisesti jokin/jotkut asiat saavuttamasta ensisijaisen uratavoitteesi? 6) Mitä aiot tehdä näiden mahdollisten esteiden voittamiseksi? Opiskelijoille annettiin kaksi oman osaamisen kartoittamiseen liittyvää ennakkotehtävää, jotka he saivat halutessaan tehdä ja palauttaa ohjaajalleen ennen urakeskustelua. Keskustelut käytiin maaliskuun huhtikuussa 2018.

Uraohjauskeskustelun jälkeen opiskelijoita ja ohjaajia pyydettiin vastaamaan anonymisti Webropolin kautta toteutettuun palautekyselyyn keskustelun hyödyllisyydestä, haasteellisuudesta ja kehittämistarpeista. Kyselyyn vastasi neljä ohjaajaa sekä kaikki viisi tutkimuksessa mukana ollutta opiskelijaa.

Hankkeen tulokset

Keskustelun rakenne ei ollut ennalta määrätty, joten käsiteltävien aiheiden kirjo oli melko laaja. Keskustelut sisälsivät muun muassa pohdintaa tieteelliseen uraan liittyvistä haasteista, vaihtoehtoista tieteellisen uran ulkopuolella, ajan hallinnan merkityksestä ja siinä auttavista asioista, priorisoinnista, projektin hallinnasta ja johtamisesta. Pääosin ohjaajat pyrkivät kuitenkin seuraamaan ennalta annettuja apukysymyksiä. Myös opiskelijan oman osaamisen kartoittamiseen liittyviä ennakkotehtäviä käytiin läpi.

Uraohjauskeskusteluiden hyödyllisyys

Opiskelijat kokivat keskustelut keskimäärin hyödyllisiksi (keskiarvo 3,8 asteikolla 1–5; 1 = ei lainkaan hyödyllinen, 5 = erittäin hyödyllinen). Neljä viidestä arvioi keskustelun hyödyllisyyden arvosanalla neljä, yksi arvosanalla kolme. Hyödyllisimpinä asioina pidettiin muun muassa itse-reflektointia, omien vahvuuksien ja kehittämistarpeiden analysointia toisen henkilön kanssa sekä ylipäättään puhumista tulevaisuudesta väitöskirjaprojektin jälkeen.

Myös ohjaajat pitivät keskusteluita hyödyllisinä, joskaan eivät aivan yhtä hyödyllisinä kuin opiskelijat (keskiarvo 3,25 asteikoilla 1–5; 1 = ei lainkaan hyödyllinen, 5 = erittäin hyödyllinen). Hajonta oli myös hieman suurempaa ohjaajien kohdalla: kaksi ohjaajaa arvioi keskustelun hyödyllisyyden arvosanalla kolme, yksi arvosanalla viisi ja yksi arvosanalla kaksi. Hyödyllisintä ohjaajien mukaan oli keskustelu tulevaisuuden suunnitelmista väitöskirjaprojektin jälkeen mukaan lukien tieteelliseen uraan liittyvät haasteet sekä keskustelu pitkän aikavälin uratavoitteista.

Uraohjauskeskusteluiden haasteellisuus

Opiskelijat eivät kokeneet urakeskusteluihin osallistumista lainkaan vaikeana (keskiarvo 4,8 asteikolla 1–5; 1 = erittäin vaikea, 5 = ei lainkaan vaikea). Neljä viidestä opiskelijasta arvioi keskusteluun osallistumisen haasteellisuuden arvosanalla viisi (ei lainkaan vaikeaa), ja yksi arvosanalla neljä. Vaikeimpina asioina pidettiin ennakkotehtäviä, kuten tehtäviä joissa omia toiveita tulevaisuuden työstä pyrittiin järjestämään tärkeysjärjestykseen. Luontevan dialogin saavuttaminen keskustelussa koettiin jonkin verran vaikeaksi.

Ohjaajat eivät myöskään kokeneet urakeskusteluiden pitämistä lainkaan vaikeana (keskiarvo 4 asteikolla 1–5; 1 = erittäin vaikea, 5 = ei lainkaan vaikea). Kaksi ohjaajaa arvioi keskustelun pitämisen haasteellisuutta arvosanalla neljä, yksi arvosanalla kolme ja yksi arvosanalla viisi. Vaikeimpina asioina pidettiin keskusteluiden merkityksen ja hyödyllisyyden ymmärtämistä. Kaikki vastanneet ohjaajat olisivat valmiita pitämään uraohjauskeskusteluja myös jatkossa, jos opiskelijat kokevat ne hyödyllisiksi.

Uraohjauskeskusteluiden kehittämismahdollisuudet

Opiskelijat ehdottivat uraohjauskeskusteluiden kehittämiseksi selkeämpää, ennalta määrättyä rakennetta. Ehdotettiin myös, että keskustelun voisi pitää sekä väitöskirjaopintojen alku- että loppuvaiheessa. Väitöskirjatyön alkuvaiheessa pidettävä keskustelu auttaisi orientoitumaan omiin uravalintoihin jo väitöskirjaprojektin aikana ja hankkimaan tarvittavaa osaamista. Väitöskirjatyön loppuvaiheeseen ajoittuvaa keskustelua pidettiin puolestaan tärkeänä, koska tässä vaiheessa opiskelijan on viimeistään tehtävä päätös, mihin hän suuntaa seuraavaksi.

Ohjaajat ehdottivat keskusteluiden kohdentamista opiskelijoille, jotka ovat epävarmimpia tulevaisuuden suunnitelmistaan, sillä nämä opiskelijat hyötyisivät keskusteluista eniten. Apua kaivattiin opiskelijoiden vahvuuksien ja uratoiveiden analysointiin. Tämä koettiin haasteellisenä, ja ehkä sopivampana tehtävänä alan ammattilaisille (uraohjaajille, opintoneuvojille

tai opintopsykologeille). Keskusteluille kaivattiin ylipäättään parempia ohjeita, jotta niiden merkitys tulisi paremmin ymmärretyksi.

Tulosten pohdinta

Uraohjauskeskusteluista saadut kokemukset olivat kaiken kaikkiaan erittäin positiivisia. Keskustelut koettiin erityisen hyödyllisiksi etenkin opiskelijoiden näkökulmasta. Vaikka omiin vahvuuksiin ja kehittämistarpeisiin liittyvä pohdinta saattaa tuntua opiskelijoista melko henkilökohtaiselta, samoin kuin odotukset ja unelmat omasta urasta ja tulevaisuuden työtehtävistä, tämä ei näkynyt negatiivisena asiana urakeskusteluiden palautteissa. Opiskelijat tuntuivat olevan aidosti tyytyväisiä mahdollisuuteen pohtia uraan liittyviä asioita ohjaajan kanssa, ehkä jopa ensimmäistä kertaa koko ohjaussuhteen aikana. Myös ohjaajien suhtautuminen uraohjauskeskusteluihin, erityisesti keskusteluun tulevaisuudesta väitöskirjaprojektin jälkeen, oli positiivista.

Vaikka otoskoko oli tässä pilottihankkeessa melko pieni ja sen vuoksi tuloksia voidaan pitää ainoastaan suuntaa antavina, niille löytyy kuitenkin tukea muun muassa Tieteentekijöidenliiton tuoreesta urakyselystä nuorille tutkijoille (Alhonnoro ym., 2018). Kyselyssä yli 70 prosenttia nuorista tutkijoista kokee huolta työuran epävarmuudesta. Uraohjauksella olisi hyvät mahdollisuudet vähentää tätä huolta auttamalla opiskelijoita omien vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistamisessa, sekä erilaisten urapolkujen kartoittamisessa.

Miten uraohjaus voitaisiin sitten käytännössä toteuttaa? Varmin tapa tuoda uraohjaus kaikkien opiskelijoiden saataville olisi liittää se osaksi ohjauksen virallista toimintakulttuuria kussakin oppiaineessa, esimerkiksi osaksi virallisia ohjausryhmäkeskusteluja. Toinen vaihtoehto olisi pitää uraohjaus avoimena epävirallisena dialogina ohjaajan ja ohjattavan välillä (Vehviläinen ym., 2009). Tämä kuulostaa teoriassa ihan teelliseltä, mutta samalla melko haasteelliselta toteuttaa. Uraohjauksen ulkopuolelle saattaisi jäädä moni sitä tarvitseva.

Hanke toi esille myös muutamia uraohjauskeskusteluihin liittyviä haasteita, joihin kannattaa jatkossa kiinnittää huomiota. Keskusteluille kai-

vattiin selkeämpiä ohjeita, erityisesti keskustelun tavoitteiden esittelyyn. Se auttaisi sekä ohjaajia että ohjattavia ymmärtämään paremmin, mistä keskusteluissa on kyse. Osa ohjaajista koki myös puutteellista kompetenssia toimia uraohjaajina. Uraohjaustermin käyttöä voisikin harkita korvattavaksi esimerkiksi uramentoroinnilla. Mentorointi kuulostaa sisällöllisesti enemmän siltä, mitä uraohjauskeskusteluilla tavoitellaan: kokemusten jakamista, vaihtoehtoisten urapolkujen tunnistamista ja itsetutkiskelua sekä apua omien vahvuuksien ja kehittämistarpeiden tunnistamiseen.

Jotta uraohjaus tai -mentorointi koettaisiin erityisen merkitykselliseksi, eikä ylhäältä annetuksi velvollisuudeksi, tarpeen siihen tulisi nousta opiskelijoilta ja ohjaajilta itseltään. Tämän hankkeen esiin nostamien positiivisten kokemusten toivotaan kannustavan tähän, niin että uraohjauksesta tai uramentoroinnista tulisi luonnollinen osa laadukasta ohjausprosessia.

LÄHTEET

- Alhonnoro, L., Rantakömi, S. & Ijäs-Idrobo, M. (9.5.2018). *Terveiset Eurodoc 2018 -konferenssista: 10 tapaa parantaa nuorten tutkijoiden tilannetta* [blogikirjoitus]. Saatavilla https://tieteentekijoidenliitto.fi/media/blogi/terveiset_eurodoc_2018_-_konferenssista_10_tapaa_parantaa_nuorten_tutkijoiden_tilannetta.3026.blog
- Turun yliopisto. (15.5.2018). Uraohjaus ja urapolku. Saatavilla <https://www.utu.fi/fi/tutkimus/tutkijakoulu/tohtorikoulutettavalle/uraohjaus>
- Vehviläinen, S. (2014). *Ohjaustyön opas: yhteistyössä kohti toimijuutta*. Gaudeamus, Helsinki.
- Vehviläinen, S., Heikkilä, A., Mikkonen, J. & Nieminen, J. (2009). Ohjaus yliopistossa. Teoksessa S. Lindblom-Ylänne & A. Nevgi (toim.), *Yliopisto-opettajan käsikirja* (s. 320–333). Helsinki: WSOYpro.
- Vuorio-Lehti, M. (2017). Pedagoginen ohjaus. Teoksessa M. Murtonen (toim.), *Opettajana yliopistolla: korkeakoulupedagogiikan perusteet* (s. 225–237). Tampere: Vastapaino.